

Výjezdní seminář z obchodního práva
Obchodněprávní judikatura včera, dnes... a zítra?
25. – 27. dubna 2014

Předpoklady pro rozdělení zisku a jiných vlastních zdrojů v S.R.O. a A.S.

Anna Černá

3. ročník PF UK

Resumé

Práce reflektuje některé významné změny v distribuci zisku a dalších vybraných vlastních zdrojů kapitálových společností. Autorka nejprve pracuje s pojmem zisku a následně jeho úpravou v příslušných ustanoveních zákona. Jako důležitý bod zvolila podstatu práva na podíl při rozdělování zisku a související okruh osob na distribuci oprávněných. Klíčovým rozhodnutím pro účely této práce slouží usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2010 pod sp. zn. 29 Cdo 1326/2009. Kromě problematiky rozdělení zisku se autorka nadále zabývá rozdělením likvidačního zůstatku a rozpuštěním rezervního fondu. Jako nejdůležitější shledává změny v zákonných omezeních pro distribuci, jelikož jejich nerespektování znamená porušení péče řádného hospodáře a může vést k osobní odpovědnosti členů statutárních orgánů.

1. Úvod a cíl práce

Cílem této práce bylo shrnout předpoklady pro rozdělení zisku v kapitálových společnostech.

Jelikož dne 1. ledna 2014 nabyl účinnosti nový zákon o obchodních korporacích, ve své práci se zabývám především touto rekonfigurovanou právní úpravou korporací.

Pro účely této práce nutno pro začátek podotknout, že ustanovení obchodního zákoníku, která jsou v rozporu s kogentními ustanoveními zákona o obchodních korporacích ("ZOK") pozbývají k 1.1.2014 účinnosti a obchodním korporacím nyní běží šestiměsíční lhůta od účinnosti nové právní úpravy, přispůsobit své společenské smlouvy, tak, aby byly v souladu s kogentními normami ZOK, jinak jim hrozí likvidace. Nicméně, pokud budou společníci chtít plně využít nových práv, která jim zákon přináší, budou se muset generálně podřítit nové právní úpravě. Na takovéto rozhodnutí jim běží dvouletá hraniční lhůta od 1. ledna 2014. Pokud tak do konce této lhůty neučiní, je pravděpodobné, že tuto možnost ztratí navždy a budou již po celou dobu své existence muset fungovat v kombinovaném režimu.

2. Zisk jako cíl podnikatelské činnosti

Kapitálové společnosti jsou vedle osobních společností a družstev právními osobami typu korporace, které jsou založeny s hlavním cílem podnikat. Nový občanský zákoník podnikání definuje jako živnostenským nebo obdobným způsobem vykonávanou činnost, samostatně, na vlastní účet a odpovědnost, se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku. V praxi se může stát, že hospodaření skončí ztrátou, ale ani to nevylučuje fakt, že se jedná o výsledek podnikatelské činnosti, protože pro tu je esenciální cíl, kterým je pokaždé neustálý růst hodnoty firmy skrze dosažení zisku.

Nutno podotknout, že kapitálovou společnost lze založit i za jiným cílem než je podnikání, nicméně převážné skupině společníků jde v účasti v korporaci prvořadě o zhodnocení jejich vkladů a adekvátní výplatu se ziskem spojenou a pro účely této práce se budu zabývat tímto častějším typem kapitálových korporací.

3. Právo na podíl na zisku

Pravidla pro rozdělování zisku v s.r.o. a a.s. stanoví ZOK ve svých několika částech. Ve třetí a čtvrté hlavě zákona jsou upraveny specifické podmínky pro s.r.o. a a.s., jak tomu bylo i v předešlé úpravě Obchodního zákoníku u každé společnosti zvlášť. Zákonodárce však ustavil i obecná pravidla, které se použijí pro všechny typy obchodních korporací a tato pravidla nalezneme již v první hlavě ZOK. Takováto komplexní úprava dosud chyběla a osobně si myslím, že vůli zákonodárce zpřehlednit právní úpravu ocení zejména členové statutárních orgánů, kteří tak budou mít dostatečně přehledné podklady pro rozhodování o výplatě podílu, tak aby bylo minimalizováno riziko uplatňování osobní odpovědnosti statutářů v důsledku nezákonného rozhodnutí o rozdělení zisku.

Nicméně, pokud to zákon u příslušných ustanovení nezakazuje, mohou být obecná pravidla upravena odchýlně od textu zákona ve společenské smlouvě.

Nová právní úprava přináší uvolnění pravidel v celém procesu distribuce a pokud se společníci rozhodnou, že se režimu ZOK podřídí, budou mít narozdíl od úpravy obchodního zákoníku daleko širší spektrum možností jak svá práva uplatnit.

3. Okruh oprávněných osob na distribuci

Dosažení zisku je tedy správně považováno za hlavní cíl podnikatelské činnosti. Obsahem práva na podíl na zisku je nárok na část kladného hodpodářského výsledku z podnikatelské činnosti korporace, který přísluší především společníkům vlastnící podíl nebo více podílů v korporaci.

Dle § 34 ZOK lze zisk rozdělit pouze mezi společníky, ledaže společenská smlouva určí jinak.

ZOK dává ale možnost podílet se na výplatě podílu zisku i jiným osobám. Účastnit se na výplatě podílu na zisku mohou tak i statutární orgány, zaměstnanci nebo nově i věřitelé společnosti, tedy osoby zcela externí.

Dle mého názoru může být toto ustanovení zákona velmi praktické z hlediska motivace zaměstnanců k maximální efektivitě při práci, protože na případném zisku se budou moci podílet i přesto, že nejsou vlastníky žádného podílu.

Pokud se společnost rozhodne pro rozhodnutí o distribuci mezi statutární orgány, zaměstnance, nebo jiné osoby, bude nutné rozšířit okruh oprávněných osob ve společenskou smlouvě. Tato podmínka je upravena v zákoně nově a došlo k ní s velkou pravděpodobností v návaznosti na judikátní závěr Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2010 pod sp. zn. 29 Cdo 1326/2009. Předcházející úprava obchodního zákoníku totiž umožňovala valné hromadě i bez opory ve stanovách vydat rozhodnutí o výplatě jiným osobám než společníkům. K tomuto chybnému ustanovení, které se zdá být zcela v rozporu s ochranou zneužití většiny hlasů na úkor menšiny, se vyjádřil Nejvyšší soud se závěrem, že „*schválí-li valná hromada, že část zisku vytvořeného společností bude rozdělena, musí být předně rozdělena mezi akcionáře. Uvedený závěr plyne zcela zřejmě z ustanovení § 178 odst. 1 obch. zák. a odpovídá taktéž postavení akcionáře. Je to totiž právě akcionář, a nikoliv členové orgánů společnosti, kdo se prostřednictvím investice do akcií podílí na podnikání společnosti a mezi jehož základní práva podíl na jejím zisku patří.*

Po zhodnocení tohoto závěru Nejvyššího soudu a současném přihlédnutí k podobnosti § 178 obchodního zákoníku s § 34 ZOK jsem toho názoru, že k tomuto stanovisku soudu bude přihlíženo i nadále. Primárně tedy bude rozdělen zisk pouze mezi společníky. Pokud však bude valná hromada přijímat rozhodnutí o rozdělení zisku i jiným osobám, tak bude nutné splnění dvou podmínek a to opora pro takové rozhodnutí ve společenské smlouvě, kterou schvalují všichni společníci a kumulativně neopomenutí ostatních společníků při distribuci.

4. Zvláštní práva

Právní úprava ZOK nově zavádí pro společníky s.r.o. vlastnit několik kvalitativně odlišných podílů. S každým druhem se mohou pojit odlišná práva a povinnosti. V praxi to znamená, že společník bude mít s jedním podílem spojeno právo na pevný podíl na zisku stanovený určitým procentem a druhý podíl na zisku mu bude vyplacet ve výši, kterou při rozdělování stanoví statutární orgán.

Jako jednu z poměrně exkluzivních novinek zákon o obchodních korporacích přináší možnost spojit s určitým druhem podílů právo na pevný podíl na zisku. Pokud tedy budou splněny zákonné předpoklady pro rozdělení, přesně řečeno, pokud bude plynout z účetní závěrky existence rozdělitelného zisku, tak i bez rozhodnutí valné hromady bude pevný podíl splatný a to maximálně do 3 měsíců od příslušné uzávěrky. Tento institut zavádí pro společníka nezávislost na rozhodnutí valné hromady, protože svůj podíl na zisku dostane vždy, když společnost v daném období dosáhne zisku. Podíl s takovýmto právem se společníkovi vyplátí zejména v situacích, kdy se valná hromada rozhodne o tom, že i přes dosažení zisku se za aktuální účetní období zisk rozdělovat nebude a bude převeden například do fondů. Společník vlastnící podíl obsahující právo na pevný podíl na zisku v této situaci nezůstane zkrácen.

Společníci se také ve společenské smlouvě mohou dohodnout, že právo na podíl na zisku budou mít pouze společníci vlastnící podíl určitého druhu nebo že se podíl na zisku bude odvíjet od typu podílu.

5. Forma výplaty podílu na zisku

Právo na podíl na zisku nemusí vždy znamenat, že oprávněné osoby na jeho výplatě obdrží danou sumu finančních prostředků.

Rekodifikovaná právní úprava společnosti s ručením omezeným totiž umožňuje, aby společenská smlouva anebo valná hromada společnosti i bez opory ve společenské smlouvě určily způsob výplaty podílu na zisku jinak než v penězích.

Nově je tedy možné podíl na zisku vyplatit například v materiální podobě či formou služeb, jejichž hodnota může sahat až do výše celkové částky schválené k rozdělení. Toto ustanovení je dle mého názoru nepraktické, protože pokud nebudou společníci společnosti s ručením omezeným chtít podstoupit riziko, že namísto peněz obdrží výplatu podílu na zisku jinak než v penězích, budou tak muset učinit skrze změnu ve společenské smlouvě.

U akciové společnosti je situace opačná. Akcionáři musí vyplacení podílu na zisku jinak než v penězích výslovně připustit ve stanovách. Nehrozí zde tedy obdobné riziko jako u s.r.o., že v důsledku nevědomosti budou muset přijmout výplatu místo v penězích ve formě výrobních součástí.

6. Rozdělení zisku

§ 34(1) Podíl na zisku se stanoví na základě řádné nebo mimořádné účetní závěrky schválené nejvyšším orgánem obchodní korporace.

Základním a nejdůležitějším předpokladem pro distribuci je existence rozdělitelného zisku. Již první ustanovení, které se distribuce týká, tedy § 34 ZOK stanoví, že k tomu, aby bylo možno vyplatit podíl na zisku je třeba věrný a poctivý obraz toku financí uvnitř společnosti, který bude dobrým podkladem pro rozhodování o výplatě podílu na zisku. Rozhodnutí o schválení

účetní závěrky přísluší vždy nejvyššímu orgánu korporace a součástí tohoto rozhodnutí bývá většinou zároveň i schválení hospodářského výsledku, které taktéž připadá do pravomoci nejvyššího orgánu.

Definice řádné účetní závěrky je uvedena v § 19 Zákona o účetnictví . Účetní jednotky sestavují účetní závěrku k rozvahovému dni, kterým je den, kdy se uzavírají účetní knihy. Řádnou účetní závěrku sestavují účetní jednotky k poslednímu dni účetního období. V ostatních případech účetní jednotky sestavují mimořádnou účetní závěrku.

V případech, kdy to vyžadují zvláštní právní předpisy, účetní jednotky sestavují účetní závěrku v průběhu účetního období i k jinému okamžiku než ke konci rozvahového dne. V takovém případě se jedná o mezitimní účetní závěrku. Zisk a ani jiné zdroje nelze rozdělovat na základě mezitimní závěrky, pokud by ale ta vykazovala fakt, že společnost nemá dost prostředků na výplatu zisku, tak se jejím závěrem musí valná hromada řídit a zisk nesmí být vyplacen.

Pokud byla schválena účetní závěrka a taktéž schválen kladný hospodářský výsledek, je na rozhodnutí nejvyššího orgánu, zda se tento rozdělitelný zisk bude rozdělovat a nebo bude část, či jako celek odveden například na účet nerozděleného zisku či do fondů. Nejvyšší orgán společnosti tedy vydá rozhodnutí o celkové výši, která bude rozdělována. U podílů, se kterými je spojen pevný podíl na zisku, se rozhodnutí valné hromady o jeho rozdělení nevyžaduje. Podíl na zisku je splatný do 3 měsíců od schválení účetní závěrky.

Rozhodnutí o samotné výplatě, tedy určení konkrétních podílů na zisku a okruhu oprávněných osob náleží statutárnímu orgánu. ZOK ale v § 40(1) zavádí omezení, že *obchodní korporace nesmí vyplatit zisk nebo prostředky z jiných vlastních zdrojů, ani na ně vyplácet zálohy, pokud by si tím přivodila úpadek podle jiného právního předpisu*. Tímto předpisem má zákonodárce na mysli zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (tzv. "insolvenční zákon").

Toto ustanovení slouží především k ochraně věřitelů a jedná se v oblasti obchodního práva o novinku. Ve společenské smlouvě mohou být také ujednána další omezení pro výplatu, například, že zisk bude vyplacen pouze při dosažení určitých ekonomických cílů.

Zákonná úprava akciových společností stanoví další omezení pro rozdělení zisku, dle § 350 ZOK společnost nesmí rozdělit zisk ani jiné vlastní zdroje mezi akcionáře, pokud se ke dni skončení posledního účetního období vlastní kapitál vyplývající z řádné nebo mimořádné účetní závěrky nebo vlastní kapitál po tomto rozdělení sníží pod výši upsaného základního kapitálu zvýšeného o fondy, které nelze podle ZOK nebo stanov rozdělit mezi akcionáře. Úpadkem se přitom rozumí platební neschopnost společnosti ve smyslu § 3 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona nebo předlužení společnosti ve smyslu § 3 odst. 3 insolvenčního zákona.

Je tedy úkolem statutárního orgánu, aby prověřil, zda byly splněny výše zmíněné zákonné či smluvní podmínky. V případě, že by statutární orgán rozhodl v rozporu s těmito omezeními, může to vést až ke vzniku ručení svým majetkem a navíc trestněprávního postihu v důsledku porušení péče řádného hospodáře.

Statutární orgán je mimo jiné povinen zajistit především dotace do zřízených fondů korporace včetně rezervního fondu, pokud nebyl zrušen. Pokud statutární orgán rozhodne o částce, která se mezi oprávněné osoby rozdělí, stává se podíl splatným do 3 měsíců ode dne, kdy bylo přijato rozhodnutí nejvyššího orgánu obchodní korporace o jeho rozdělení, ledaže společenská smlouva nebo nejvyšší orgán určí jinak.

7. Záloha na výplatu podílu na zisku

Dle § 40(2) Zákona o obchodních korporacích lze ale na základě mezitimní účetní závěrky vyplatit zálohu na výplatu podílu na zisku. Z mezitimní účetní závěrky musí ale plynout, že obchodní korporace má dostatek prostředků na rozdělení zisku. Výše zálohy na výplatu zisku nemůže být vyšší, než kolik činí součet výsledku hospodaření běžného účetního období, nerozděleného zisku z minulých let a ostatních fondů ze zisku snížený o neuhrazenou ztrátu z minulých let a povinný příděl do rezervního fondu. K výplatě zálohy také nelze použít rezervních fondů, které jsou vytvořeny k jiným účelům, ani vlastních zdrojů, jež jsou účelově vázány a jejichž účel není obchodní korporace oprávněna měnit.

I zde navíc platí, že korporace nesmí vyplácet zálohy, pokud by si tím přivodila úpadek podle insolvenčního zákona.

8. Rozdělení likvidačního zůstatku

Právo na likvidačním zůstatku je dalším základním právem společníka. Dle § 37 ZOK *při zrušení obchodní korporace s likvidací má každý společník právo na podíl na likvidačním zůstatku; nestanoví-li společenská smlouva nebo dohoda společníků jinak, vyplácí se tento podíl v penězích.* Stejně jako u podílu na zisku může být tedy vzplacen v naturáliích, tato úprava musí být ale výslovně stanovena ve společenské smlouvě nebo dohodou společníků. Obchodní zákoník toto ustanovení neobsahoval, což bylo předmětem značných sporů o výklad zákona. V tomto smyslu tedy došlo dle mého názoru ke zlepšení postavení společníků, protože ne vždy je vypořádání v naturáliích žádoucím jevem.

ZOK dále specifikuje podmínky v následujících paragrafech:

§ 38

(1) Zbytek likvidačního zůstatku se rozdělí mezi společníky rovným dílem a u kapitálových společností a družstva podle jejich podílů.

(2) Likvidátor vyplatí podíl na likvidačním zůstatku bez zbytečného odkladu po schválení návrhu na použití likvidačního zůstatku. Není-li návrh použití likvidačního zůstatku schválen, rozhodne o jeho rozdělení soud na návrh likvidátora nebo společníka.

(3) Určí-li tak společenská smlouva, ustanovení odstavce 1 a § 37 se nepoužijí.

§ 39

Při zrušení obchodní korporace s likvidací ručí společníci za její dluhy po jejím zániku do výše svého podílu na likvidačním zůstatku, nejméně však v rozsahu, v němž ručili za jejího trvání. Mezi sebou se společníci vyrovnají stejným způsobem jako při ručení za trvání společnosti. Jestliže společníci za trvání společnosti za dluhy společnosti neručili, vypořádají se mezi sebou podle poměru svých podílů ke dni zániku společnosti.

(3) Určí-li tak společenská smlouva, ustanovení odstavce 1 a § 37 se nepoužijí.

§ 39

Při zrušení obchodní korporace s likvidací ručí společníci za její dluhy po jejím zániku do výše svého podílu na likvidačním zůstatku, nejméně však v rozsahu, v němž ručili za jejího trvání. Mezi sebou se společníci vyrovnají stejným způsobem jako při ručení za trvání společnosti. Jestliže společníci za trvání společnosti za dluhy společnosti neručili, vypořádají se mezi sebou podle poměru svých podílů ke dni zániku společnosti.

9. Rozpuštění rezervního fondu

Zákon o obchodních korporacích již nově neukládá společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti povinné vytváření rezervního fondu ze zisku. Daná společnost se tedy může rozhodnout, že rezervní fond rozpustí a zdroje vyplatí jako podíl na vlastních zdrojích.

Pokud budou mít kapitálové společnosti zájem na zrušení rezervního fondu, musí tak učinit na základě řádné nebo mimořádné účetní závěrky, stejně jako u rozdělení zisku.

Následně musí provést test insolvence a v případě akciové společnosti ještě splnit podmínky § 350 ZOK.

Pokud navíc společenská smlouva uvedený vytváření rezervního fondu upravuje, musí být toto ustanovení vypuštěno skrze provedení změny ve společenské smlouvě a zápis do obchodního rejstříku. O tomto musí provést opět rozhodnutí valná hromada.

Následně může valná hromada, rozhodnout o tom, že bude zrušen v minulosti vytvořený rezervní fond a zdroje zde evidované budou převedeny do nerozděleného zisku minulých let nebo vyplaceny společníkům. Statutární orgán pak provede rozhodnutí o distribuci konkrétním oprávněným osobám.

10. Závěr

Ve své práci jsem se zabývala hlavně rozdělením tří nejdůležitějších vlastních zdrojů - zisku, rezervního fondu a likvidačního zůstatku. Původně jsem zamýšlela zabývat se všemi vlastními zdroji, ale nakonec jsem usoudila, že bude nejlepší vybrat tyto tři výše zmíněné a ostatními se zabývat případně v budoucnu. Tématika mne totiž velmi zaujala a určitě bych chtěla na tuto práci navázat nějakým obsáhlejším dokumentem. V důsledku toho, že se jedná o oblast korporátního práva, kterou značným rozsahem zasáhla rekodifikace, je možné, že v mé práci budou informace, se kterými by odborník nesouhlasil. Proto, prosím, přistupujte k této práci jako k příspěvku studentky třetího ročníku právnické fakulty a se značnou rezervou.

11. Prameny

Odborná literatura

Josková Lucie, Pravda Pavel. Zákon o obchodních korporacích s komentářem. Praha:Grada. 2014

Bělohávek J. Alexander a kolektiv. Komentář k zákonu o obchodních korporacích. Plzeň :Aleš Čeněk, s.r.o.. 2013

Hejda Jan, Bachroňová Nina, Finger Libor, Prosser Martin, Vaněčková Veronika. Společnost s ručením omezeným. Olomouc:Anag. 2014

Dědič J., Štenglová I., Kříž J. a kol.. Akciové společnosti. 7. vyd. Praha: C. H. Beck. 2011.

Normativí právní akty

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodního zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví

Judikatura

usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. **29 Cdo 1326/2009**, ze dne 25. 2. 2010

Internetové zdroje

Důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích. Dostupné na:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf>

JUDr. Vladimíra Knoblochová, Ing. Martin Děrgel. Rozpuštění rezervního fondu
Dostupné na: <https://firmy.pohoda.cz/zakon-a-pravo/finance-a-dane/rozpusteni-rezervniho-fonu-v-s-r-o-a-a-s>